

SHAXSNI O'RGANISHDA SOTSIOLOGIK VA IJTIMOYIY PSIXOLOGIYANING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Sherov M'aruf

Dotsent

Negmatov Isoqjon

Katta o'qituvchi

Oblakulov Jalolboy

Sharof Rashidov nomidagi SamDU,
Sotsiologiya yo'nalishi 1 bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada shaxs o'rganishning psixologiya uchun xosligi, shaxsning shakllanish jarayoniga shaxslararo munosabatlardan tashqari jamiyatdagi mavjud siyosiy doiralar va mafkuraviy qarashlar ham katta ta'sir ko'rsatishi to'liqroq yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Sotsial psixologiya, ijtimoiy-psixologik yondashish, yondashuv sotsializatsiyasi, shaxslararo munosabatlar.

Muloqot jarayonining ham, guruhij jarayonlarning ham egasi - subyekti hamda obyekt aslida, alohida shaxs, konkret odamdir. Shuning uchun ham Ijtimoiy psixologiya alohida shaxs muammosini ham o'rgandiki, uni o'sha turli ijtimoiy jarayonlarning ishtirokchisi va faol amalga oshiruvchisi degan nuqtai nazardan tekshiradi. Ma'lumki, shaxs muammosi umumiy psixologiyada ham, pedagogik psixologiyada ham, differensial, huquqiy psixologiya va psixologiyaning qator maxsus bo'limlarida ham o'rganiladi. Har bir bo'lim yoki tarmoq uni o'z mavzu va vazifalari nuqtai nazaridan shaxsga taalluqli bo'lgan muammolarni yoritadi. Masalan, umumiy psixologiya shaxsni psixologik faoliyatning maxsuli, alohida psixik jarayonlarning egasi deb hisoblansa, sotsiologiya uni ijtimoiy munosabatlarning obyekt deb qaraydi.

Shaxs muammosiga ijtimoiy-psixologik yondashishning o'ziga xosligi shundaki, u turli guruhlar bilan bo'ladigan turli shakldagi o'zaro munosabatlarning oqibati sifatida qaraladi. Ya'ni Ijtimoiy psixologiya, avvalo, biror guruhning a'zosi hisoblangan shaxs xulq-atvori qanday qonuniyatlarga bo'ysunishini, shaxsning

muloqotlar sistemasida olgan ta'sirlari uning ongida qanday aks topishini o'rganadi. Guruhning shaxs psixologiyasiga ta'siri qay yo'sinda sodir bo'lishi ijtimoiy psixologiyada sotsializatsiya muammosi bilan uzviy bog'liq bo'lsa, bu ta'sirlarning shaxs xatti-harakatlari, xulqida bevosita qanday namoyon bo'lishi ijtimoiy yo'l-yo'riqlar muammosi bilan bog'liqdir. Ana shular asosida shaxsda shakllanadigan fazilatlar va ularning turli tipdagi shaxslarda namoyon bo'lishini aniqlagan holda, shaxs xulq-atvorini boshqarish mexanizmlarni ishlab chiqish Ijtimoiy psixologiyaning asosiy vazifalaridan biridir.

Shaxs psixologiyasining shakllanishiga u mansub bo'lgan ma'lum bir ijtimoiy guruhlarining munosabatlari ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bunday o'zaro ta'sir va muloqot jarayonida shaxslarning bir-biriga ta'siri sodir bo'lishi bilan birgalikda, jamiyatga, mehnatga, odamlarga, o'zining shaxsiy sifatlariga nisbatan o'z qarashlariga, ijtimoiy ustanovkalariga ta'sir o'tkazishi sodir bo'ladi. Ma'lum bir ijtimoiy muhitda yashar ekan, shaxs u yerda o'ziga xos o'ringa, obro'ga, rolga ega bo'ladi. Hozirgi zamon ijtimoiy psixologiyasi sohasida shaxsni o'rganish ustida olib borilayotgan tadqiqotlar masalasi, ayniqsa bu boradagi amaliy vazifalar ijtimoiy psixologiya fanining markazida turuvchi psixologik va sotsiologik yondashuv yo'nalishlari asosida hal qilinmoqda. Masalan, Amerika va boshqa barcha g'arb davlatlarida shaxsni o'rganishga nisbatan ikki xil ijtimoiy psixologiya - «*Psixologik ijtimoiy psixologiya*» va «*Sotsiologik ijtimoiy psixologiya*» mavjud. Bu yo'nalishlar bir-biriga o'xshasada, ularning bir-biridan farqli jihatlari ham mavjud. Ya'ni psixologik ijtimoiy psixologiya shaxs va faoliyat, muomala, shaxslararo munosabat, shaxsning ijtimoiy-psixologik tuzilishi, shaxsning kognitiv, konativ, xulq-atvor imkoniyatlarini o'z ichiga olgan ijtimoiy ustanovkalar, shaxs va jamoaning ijtimoiy-ruhiv kechinmalari kabi muammolar ustida tadqiqot olib borishni maqsad qilib olgan bo'lsa, sotsiologik ijtimoiy psixologiyada esa ko'pincha jamiyatning ijtimoiy qatlamlarini tahlil qilish, xalqlar psixologiyasi, ommaviy hodisalar psixologiyasi, sinflar, guruhlar, gumanistik psixologiya kabilarga alohida urg'u beriladi. Ijtimoiy psixologiyada shaxsni o'rganishning o'ziga xosligini tushuntirish va ko'rsatish maqsadida bu sohada ish olib borayotgan barcha olimlar o'z qarashlarini o'ziga xos tarzda ifodalay olgan.

psixologiya inson yoki odamlarning intellektual xususiyatlarini yoki yondashuvini tavsiflaydi; **sotsiologiya** ijtimoiy muammolar va hayotga e'tibor qaratadi. Shunga qaramay, psixologiya va sotsiologiya aqliy, salomatlik va ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun turli g'oyalar, qarashlar, bilimlar va yondashuvlarni taqdim etish uchun birlashdi.

Psixologiya va sotsiologiya - bu odamlarni o'rganish bilan bog'liq bo'lgan ikkita keng fan, bu erda "psixologiya" inson ongini o'rganishni anglatadi, ya'ni insonning miyasida sodir bo'layotgan voqealar, uning sabablarini anglash bilan bog'liq. / uning har xil sharoitlarda o'zini tutishi. Aksincha, "sotsiologiya" insonning guruh yoki jamiyatdagi xulq-atvorini va uning sabablarini o'rganishni nazarda tutadi.

Sotsiologiyani jamiyatdagi insonning ijtimoiy munosabatlari, o'zaro aloqalari, madaniyati va xulq-atvorini tizimli ravishda o'rganadigan ijtimoiy fan deb tushunish mumkin. Sotsiologiyaning predmet sohasi - bu individual shaxs emas, balki u yanada ko'proq qarashga harakat qiladi, ya'ni jamiyatlarni, muayyan birlashmalar yoki shaxslar guruhlariga nisbatan o'rganadi.

"Sotsiologiya" atamasi lotincha "socius" so'zi va yunoncha "logos" so'zining kombinatsiyasi bo'lib, mos ravishda "sharik yoki sharik" va "o'rganish" degan ma'noni anglatadi. Demak, sotsiologiya do'stlik yoki odamlarning birlashishini o'rganishni nazarda tutadi.

Sotsiologiya guruhdagi odamlarning bir-birlari bilan qanday munosabatda bo'lishini va shaxsning xatti-harakatlarini ijtimoiy guruhlar, toifalar, masalan, yosh, sinf, jins va boshqalar va muassasalar, ya'ni din, kasta, ta'lim, siyosat va boshqalar belgilaydi. Ilmiy o'rganish, chunki u erda mantiqiy usullardan foydalangan holda, ijtimoiy haqiqatni tekshiradi va tahlil qiladi, tasdiqlanadigan dalillar va talqinlarni hisobga oladi. Bundan tashqari, ushbu fan bo'yicha ijtimoiy mavqei, harakatlari, tabaqalanishi va o'zgarishi ham o'rganiladi.

Qaerda psixologiya shaxsga qaratilgan bo'lsa, ya'ni u shaxsni o'rgansa, uning xulq-atvori, fikrlari, hissiyotlari va aqliy xususiyatlari bir vaqtning o'zida. Sotsiologiya bir guruh odamlar xulq-atvorini tahlil qilishga qaratilgan. Shuningdek, ularni muayyan din, e'tiqod, madaniyat, urf-odat va boshqalarga ergashtirishga majbur qiladigan sabablar o'rganiladi.

Shunday qilib, asosan, psixologiya insonning "tabiati", ya'ni siz tug'ilgan narsangiz bilan bog'liq bo'lsa, sotsiologiya "tarbiyalash", ya'ni inson o'zi tarbiyalagan yoki tarbiyalagan narsadir.

Ijtimoiy psixologiya "ijtimoiy jihatdan aniqlangan shaxs" ning xatti-harakati va faoliyatini ko'rib chiqadi. beton real ijtimoiy guruhlar, individual hissa guruh faoliyatida har bir shaxs, sabablari, umumiy faoliyatga ushbu hissaning qiymati bog'liq. Aniqrog'i, bunday sabablarning ikkita turkumi o'rganiladi: *shaxs harakat qiladigan guruhlarning tabiati va rivojlanish darajasiga bog'liq bo'lganlar va shaxsning o'zida, masalan, uning sotsializatsiyasi sharoitida.*

Xulosa qilib aytganda, shaxsga sotsial-psixologik yendoshish uni ma'lum guruhlarning a'zosi, konkret sharoitda o'ziga o'xshash shaxslar bilan muloqotga kirishuvchi konkret odam deb tushunishdir. Shaxs sotsializatsiyasi to'g'risida gap ketarkan, uning fanda ko'pincha "Shaxs taraqqiyoti" yoki "Tarbiyasi" tushunchalari bilan sinonimdek ishlatilishiga alohida e'tibor berish kerak. Lekin sotsializatsiya sof ijtimoiy-psixologik tushuncha bo'lib, aytib o'tilgan tushunchalardan farq qiladi. Sotsializatsiya - bu individning ijtimoiy muhitga qo'shilishi, ijtimoiy ta'sirlarni o'ziga singdirishi va aktiv ravishda muloqot sistemasiga kirib borish jarayonidir. Bu jarayon ikki tomonlama bo'lib, bir tomondan, shaxs aktiv ravishda ijtimoiy ta'sirlarni qabul qiladi, ikkinchi tomondan esa, ularni hayotda o'z xulq-atvorlari, munosabatlarida namoyon bo'ladi. Bu jarayon normal individda tabiiy tarzda ro'y beradi, chunki individda shaxs bo'lishiga extiyoj hamda shaxs bo'lishiga imkoniyat va zaruriyat bordir. Shuning uchun ham bola tug'ilib, ijtimoiy muhitga qo'shilgan ondan boshlab, undagi shaxs bo'lishga intilishni, undagi shakllanish jarayonni kuzatish mumkin(masalan, chaqaloqlardagi bevosita emotsional muloqotda extiyojning borligi). Shaxsning shakllanishi asosan uch sohada amalga oshiriladi: Faoliyat sohasi, ya'ni umr mobaynida shaxs turli faoliyatlarga bevosita yoki bilvosita jalb etilgan bo'lib, bu jarayonda fan katalogi kengayib, boyib boraveradi. Har bir faoliyat turi individdan maxsus fazilatlarining, malaka va ko'nikmalarining, bilimlarning borligini talab etadiki, ularni qoniqtirish yo'lidagi aktivligi unda o'ziga xos ijtimoiy-psixologik xususiyatlar kompleksini shakllantiradi; Muloqot sohasi, ayniqsa maktabgacha yosh davrdagi va o'smirlik davrlaridagi muloqot sistemalari bolada bir qancha ijtimoiy hislatlarni paydo qiladiki, uning natijasida u faol hayotiy mavqega ega bo'ladi, jamiyatda o'z o'rnini tasavvur qilishga erishadi. O'z-o'zini anglash sohasi, ya'ni "MEN" obrazining yil sayin o'zgarib borishi jarayoni bo'lib, avval o'zini boshqalardan farqliligini, o'zicha mustaqil harakat qilish, mustaqil fikr yurita olish qobiliyatini anglash, so'ngra o'z-o'zini baholash, anglash, nazorat qilish xususiyatlari rivojlanadiki, ular ham faol shaxs psixologiyasining tarkibiy qismidir. Shaxs sotsializatsiyasi, yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, bola tug'ilishi bilan boshlansa-da, sezilarli, samaradorlik nuqtai nazaridan uning bosqichlari farqlanadi. Masalan, birinchi bosqich - mehnat faoliyatigacha bo'lgan bosqich bo'lib, unga bolaning maktabgacha yosh davri hamda o'qish yillari kiradi. Bu davrdagi sotsializatsiyaning ahamiyati va o'ziga xosligi shundaki, bu davrda, asosan, tashqi ijtimoiy muhit, ijtimoiy ta'sirlar faol ravishda ongda singdiriladi, mustaqil hayotga tayorgarlik borasida muhim bosqichga

o'tiladi. Ikkinchi bosqich - mehnat faoliyati davri - bu davr odamning yetuklik yillari bilan bog'liq bo'lib, avvalgi davrlarda singdirgan ijtimoiy ta'sirlarni bevosita faoliyatida, shaxslararo munosabatlar sistemasida namoyon etadi. Kasbga ega bo'lib, aniq hayot yo'lini tanlagan, turmush qurib, kelgusi avlodni tarbiyalayotgan shaxsda namoyon bo'ladigan barcha ijtimoiy fazilatlar shu davrning maxsulidir. Nihoyat, uchinchi bosqich - mehnat faoliyatidan keyingi davr bo'lib, bunga, asosan, aktiv mehnat faoliyatidan so'ng qarilik gashtini surayotganlar kiradi. Bu davrda ham shaxs sotsializatsiyasi davom etaveradi, chunki endi ilgarigi davrlarda orttirilgan tajriba boshqalarga uzatiladi, shunga ko'ra shaxs strukturasi ham xususiy o'zgarishlar ro'y beradi.

REFERENCES

1. Madumarov Talatbek Tolibjonovich, & Gulomjonov Odiljon Rahimjon o'g'li.
2. (2021). PREREQUISITES FOR THE DEVELOPMENT OF A LEASING
3. MECHANISM IN PUBLIC - PRIVATE PARTNERSHIP. International Engineering Journal For Research & Development, 6(SP), 5. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7MXR3>
4. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. European science review, (3-4), 69-72.
5. N. Ismoilova, D.Abdullayeva. Ijtimoiy psixologiya. 2013. Qisqacha psixologik lug'at.
6. Rostov-na-Donu: FENIKS. L.A.Karpenko, A.V.Petrovskiy, M.G.Yaroshevskiy.1998.
7. G'oziyev E. G. Umumiy psixologiya. Toshkent 2002. 1-2 kitob
8. G'oziyev E. G. Muomila psixologiyasi.
9. Belinskaya E. P., Tixomandritskaya O.A. Shaxsning ijtimoiy psixologiyasi. M., 2001.
10. Kon I. S. Shaxs sotsiologiyasi. M., 1967.
11. Leontiev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxsiyat. M., 1975.

